

«ЩОБ НА ЧОЛІ НАРОДУ СВІТИВСЯ ЗНАК І ВІД МОГО ЖИТТЯ» (ОБРАЗ НАРОДУ В МОВОТВОРЧОСТІ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО)

Коли вбачаємо у поезії довершеність форм і філігранність фрази, — це ще не все її єство. Тільки занурена в народну душу, народне світовідчування, вона стає справді собою. Таким є і поетичне слово Миколи Вінграновського. За промовлене слово поет відчував велику відповідальність, він ним жив як одкровенням і боявся помилитися у його виборі.

Далека від приземленості, буденної простоти поезія М. Вінграновського творить ту висоту, що окреслює виміри духовні. А де духовність — там і любов до народу, з якого виріс, з якого почерпнув магію слова.

У мовно-мисленнєвій діяльності автора чільне місце належить мегаобразові України. Йому підпорядкований цілий ряд центральних та периферійних образів, взаємопов'язаних між собою.

Приміром, *образ рідного краю*, який репрезентує ЛСП «Україна», знаходить мовну реалізацію у таких словах та словосполученнях: *Батьківщина, Вітчизна, доля Вітчизни: Тоді ти стала мною, **Батьківщино**,/ А я тобою на світанні став...*;

*Ми стрінулись з тобою на Дніпрі,/ Там губи я торкнув твої,
Вітчизно; Крізь час, і простір, і крізь дерева,/ освітлені ніччю,
Летить на мене доля моєї **Вітчизни**. Серед мовних репрезентантів образу **рідного краю** у творчості М. Вінграновського вирізняється лексема-демінітив **Вкраїночка**: *Красо моя! Вкраїночко моя!/ Ну, що мені робити — я не знаю!**

Прикметною рисою творчості поета є використання архетипних словосполук-символів, одним із яких є *пори́г землі* (отчий поріг) як невід'ємний референт ЛСП «Україна»: *До порога моєї землі/ Поспішай, моя доле строга*.

Стрижневою темою, що пронизує творчість поета, є тема долі народу. У цьому контексті простежуємо особливості художнього слова митця на вербально-семантичному, когнітивному та прагмалінгвістичному рівнях вивчення мовної особистості.

Етнокультурне сприйняття дійсності М. Вінграновським часто породжує несподівані асоціації, закорінені в національній традиції. Олюднений простір, без якого поет не мислить себе, на вербально-семантичному рівні здебільшого репрезентований власними назвами — українськими ойконімами. Серед найчастотніших виділяємо: *Київ, Канів, Трояни, Холодна Балка, Чернівці, Чернігів, Сквиря, Сучава*. Наприклад: *Поїду з Києва. Важке, підтале серце/ На води і на зорі понесу...* (Тут і далі цитуємо за виданням: Вінграновський М. С. Вибрані твори: У 3 т. — Т. 1: Поезії. — Тернопіль: Богдан, 2004. — 400 с.); *Може, я долю свою заспіваю/ Десь попід Каневом у житах; Над Чернівцями вороняччя,/ Над Чернівцями голуби...*

Духовними орієнтирами М. Вінграновського є домінантні номени *Київ* і *Дніпро*, які неодноразово простежуємо у творах поета: *Останній міст проплив удалині,/ Колеса змащено росю голубою —/ І Київ на Богдановім коні/ Пливе навстріч дніпровою водою...; Попід Дніпром, біля чола Тараса,/ До моря Чорного, а потім і під морем/ На ліктях, на колінах твій поет/ Повзе до тебе, чуєш, батьківщино?!; Привіт тобі, ріко моєї долі!../ Ні, я себе не можу уявити/ Без тебе, Дніпре, як і без тополі,/ Що в серці моїм змалку тополить*. Такі ключові слова формують образи просторової осяжності, духовні символи українського народу.

Лексикон Миколи Вінграновського також збагачують національно марковані номени-власні назви на зразок *Стожари*, *Чумацький Віз*: *В полі вітер шука порожнини,/ Котить небом Чумацький Віз...*; *Пахне сіном з Чумацького Возу,/ Що мені сивиною сія; Вологий запах, запах паши/ В сухому сяєві Стожар*.

Лінгвальним пріоритетом творчості М. Вінграновського є поняття *народ* як основа державотворення і носій духовних, культурних традицій. Народ у поетичних текстах автора постає передусім як **національна та етнічна єдність**: *Бо хочу я, щоб на чолі народу/ Світвся знак і від мого життя; Немеркнутий Дніпре! В якім переброді/ Народ переходить в майбутні світи?; Щасливий день мій, бо я серцем знаю,/ В який народ мій перший плід впаде!; Та і тоді не прокленем ми долю,/ Не зречемось себе, поранених синів,/ Коли й побачимо в кривавиці за волю,/ Що наш народ вже тереном зацвів*.

Показовим для ідіостилю М. Вінграновського є вживання лексеми **народ** у поєднанні з присвійним займенником *мій*, що надає текстові не тільки інтимного, сакрального звучання, а й утверджує ідею державності: *Народе мій! Поки ще небо/ Лягає на ніч у Дніпро — Я на сторожі коло тебе/ Поставлю атом і добро; І розвидняється на світі... Недаремно Моїм народом поросли віки!; Народе мій, як добре те,/ Що ти у мене є на світі*.

Ключова лексема **народ** — це невід'ємний компонент індивідуально-авторських метафор та афоризмів: *У просторі віків, любові і свободи Народ — Віки, Свобода і Любов; Бо він народ. Бо він глагол життя. Він зміна змін. Йому нема заміни; Що справді робимо ми/ Для щастя народу Дніпра*.

Ідіолект М. Вінграновського вирізняється з-поміж інших зразків художньої творчості використанням суфіксів-демінітивів та прикладкових назв, які підкреслюють особливе авторське ставлення до висловленого: *Та не дай Боже, та не дай нікому,/ Як оцьому народоньку молодому!..; Щоб не мучивсь так, не страждав отак/ Цей народ-козак*. Історичні реалії спонукають автора до негативно оцінних означень до лексеми *народ*, пор.: *народ згорблений, босий, піврукий, півногий, кукурудзяний*: *І за народом згорбленим та босим/ Пильнує без'язике небуття; Народ піврукий і півногий/ Пита — кого?*

чого? — пита; Кривавсь, мій гніве, чорно, тлусто,/ Кривавсь
вогнем своїх щедрот/ І дмухай в світ, і дмухай в людство,/ В
мій кукурудзяний народ!

Синівська любов до народу проступає у М. Вінграновського
цілими ампліфікаційними рядами пейоративної лексики: *Бо не
спрочуєшся, як збрешешся ти раптом,/ І станеш підспівайлом
стягачів.../ І станеш ти новітнім байстрюком/ Із випеченим
серцем в чорноsilі,/ І житимеш ти ситим мертвяком...;*
Упало б щастячко на сліпоту і неміч/ Отих рабів німих.../
Самому заніміть/ На гнівній palі правди понад сміттям!

Поет возвеличує свій народ насамперед через визначних
особистостей національної історії та культури: *Тарас, Самійло
Кішка, Сагайдачний, Ярослав, Хорив, княгиня Ольга: «Бо з кня-
зя Ярослава і Данила/ З Хмельницького і з мене виріс ти; Там
Самійло Кішка й Сагайдачний,/ Там Небаба чорний і гіркий.*

Звернення до відомих історичних діячів сповнене великою
поетичною силою, зумовлене відчуттям особистої причетності
до національної долі: *Останній міст проплив удаліні,/ Колеса
змащено росою голубою —/ І Київ на Богдановім коні/ Пливе
навстріч дніпровою водою; Бо з князя Ярослава і Данила/ З
Хмельницького і з мене виріс ти.*

Помітну роль у творчості поета займають прецедентні тек-
сти, прецедентні знаки, алюзії, ремінісценції, квазіцитати і т. ін.

Ідейну і змістову навантаженість у структурі поетичних
текстів М. Вінграновського становить звернення до творчос-
ті Т. Шевченка. Саме вона мала великий вплив на формуван-
ня мовної особистості автора: *Той Сон — вітрило нації. Той
син — Безсмертя нації на всі літа і всевіч.* Жоден із митців
не залишається поза цим впливом, який творить національ-
ну субстанцію і визначає духовні позиції письменника. Світ
Шевченка в поезії М. Вінграновського піднесений над реаль-
ністю і водночас закорінений у реальність.

Чітку громадянську позицію висловлюють поетичні рядки
М. Вінграновського, що вирізняються не лише інформативною
цінністю, але й емоційною напругою: *Народе мій, як добре
те, що ти у мене є на світі.* Тут вбачаємо аналогію із віршем
В. Симоненка «Де зараз ви, кати мого народу» або ж

Є. Маланюка «Друге посланіє» (*Ти не загинеш, мій народе, Пісняр, мудрець і гречкосій*).

Сильна енергетична наповненість поетичного світу М. Вінграновського досягається зверненням до елементів народного світобачення. Індивідуальність автора виявляється у неординарному використанні народнопісенних надбань як першоелементів культури. За допомогою народнопісенного слова поет об'єктивує свої почуття. Таємничість авторського слова із глибоким змістом народних світовідчужань простежуємо в поезії для дітей «Котик, котик», яка перегукується з народною колісковою. Порівняймо: *Котик, котик, / золотий животик, / а хвостик залізний — не ходи нам пізно! і Ой, котику, котику, / Мальований хвостик, / Не ходи кругом хати, / Не збуди нам дитяти* (Закувала зозуленька Антологія української народної творчості: Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки. — К.: Веселка, 1989. — С. 272).

Етнічний складник мовотворчості поета демонструє не лише стилізацію під фольклор, а вказує на первісне світовідчужань, з яким жили давні українці, і сучасне сприйняття дійсності.

Урбанізованому світові міста протиставлений автентичний світ природи, національної символіки. Кольорова гама передає складні переливи почуттів, творить неповторні мотиви: *І квітів жовто-синя повінь / Біжить навипиньках до Дніпра; Жовтавим безневинним гроном / Вона ще йшла жовтаво, без вини, / І сині сльози билися червоно...*

Небуденне авторське мислення, оперте на кращі зразки української культури, свідчить не лише про оригінальність висловленої думки як окремої номінації, образу, сконструйованої алюзії, ремінісценції чи цитати з тексту народної культури, — воно сприймається як автентичний національний дискурс.